

Yte etter evne og få etter behov

Taler

Hanna Kvanmo

Dato

2 april 1989

Sted

Skien

Omstendigheter

SVs landsmøte

1 Kamerater!

Ordet sosialisme har for meg alltid hatt en spesiell god og lys klang. Det har visjoner i seg om et annerledes samfunn - et samfunn der alle yter etter evne og får etter behov - eller sagt på en annen måte - et samfunn der man deler goder, men også byrder.

I manges ører har ordet sosialisme en odiøs klang. Begrepet er kommet i vanry. Vi vet alle årsakene til det. Etter den russiske revolusjonen i 1917, begynte en lang og møysommelig oppbygging av et samfunn der teorien sa at sosialismen bare var et steg på veien til kommunismen. Målet var en nedbygging av staten og de maktapparatene som virket undertrykkende og førte til krig og ufred menneskene imellom.

Jeg skal ikke dvele lenge ved denne forhistorien - vi vet alle hvordan det gikk. De gamle maktapparatene ble bygd ned, mens andre sterke undertrykkelsesmetoder og -apparater kom i stedet. Maktkamp og persondyrkelse førte til forfølgelse av dem som opponerte mot undertrykkelsen og vanstyret. Det var god grunn til å snakke om revolusjonen som eter sine egne barn etter hvert som den ene etter den andre av ledelsen for kommunistpartiet ble henrettet eller dro i landflyktighet. Andre ble sendt til arbeidsleir under umenneskelige levekår.

Det var dette en del, en stor del, av folket i Vesten og Norge forbandt med sosialisme som i deres oppfatning var det samme som kommunisme. I tillegg hadde de bildet av de mange gamle menn med skinnluene trukket godt nedover ørene stående på toppen av Kreml mens de hilste krigsapparatet som drog forbi. Et mer kaldt og kynisk bilde ville vestlige antikommunister vanskelig ha kunnet

produsere om de så la all sin vondvilje til.

30

Det er dette bildet sosialister i andre land har måttet leve med - et bilde som har gitt næring til alle som har vært redd sosialismen som samfunnsform og har bekjempet ethvert skritt i retning sosialisme med skremsler og trusler.

35 Av og til kan det gi seg temmelig elleville utslag, som for eksempel da Kåre Kristiansen fra Stortingets talerstol advarte mot at sosialdemokratene i Norge skulle bli sittende med regjeringsmakta, og sa at disse sosialistene ville konfiskere kapital - og - og bruksgjenstander! Og det sa han etter at den sosialdemokratiske regjeringen Brundtland gjentatte ganger har nektet å gripe inn overfor bankenes
40 grådighet når det gjelder renter og gebyrer!

Vi kan trygt slå fast - sosialismen som samfunnsform har aldri vært praktisert i de land som bekjenner seg til kommunismen. Vi har vel alle håp om at det skal endre seg gjennom Gorbatsjovs reformer, selv om det kan ta tid.

45

Mange ganger opp gjennom årene er vi blitt spurt om hva som er vår form for sosialisme - og i hvilket land den blir praktisert. Svaret har alltid vært: Ikke noe annet land, for ethvert land må bygge sin sosialisme på sin egen historie og sine egne tradisjoner. Sosialisme i et overutviklet industriland må være noe annet enn
50 sosialisme i et underutviklet jordbruksland.

Hos oss finnes det ikke noen grunn til å konfiskere jord for å dele den ut til fattige landarbeidere. Hos oss skal vi ha bønder som eier og driver sin jord. For oss er det viktig å ha en konsesjonslov som slår fast bo- og driveplikt.

55

Vi bekjemper storkapitalens inntog i fiskeriene som har ført til rovfiske og ressursmangel, økonomiske tap og fraflytting. Også fiskeren skal eie og drive sin båt, alene eller sammen med andre.

60 I vår sosialisme er det plass for selvstendige næringsdrivende - vi har kort og godt ikke til hensikt å konfiskere "bruksgjenstander". Det er slått fast gjennom vårt prinsippprogram og gjennom våre arbeidsprogrammer. Men vi vil ha styring med kapitalen - demokratisk styring gjennom vedtak fattet av politiske forsamlinger som er valgt av folket. Demokrati er et nøkkelord i vår sosialisme.

65

Vi vil ha frie valg som gir noenlunde riktig uttelling for det enkelte parti som

stiller til valg. Vi er forholdsvis fornøyd med den nye valgordningen fordi det ikke lenger er mulig for noen å hevde at det er bortkastede stemmer å stemme på et parti som har små mandatsjanser et fylke. Stemmene kommer til nytte på landsbasis. Den nye valgordningen er også bedre enn den gamle fordi de store partiene har fått redusert sin overrepresentasjon. Dermed gjenspeiles folkets vilje i valg på en bedre måte enn før. Men vi vil fortsatt arbeide for en valgordning som gir enda større rettferdighet.

Vår sosialisme betyr trykke- og ytringsfrihet, men også økonomisk demokrati. Vi framhever fellesskapet foran personlig vinning ut fra tankegangen at vi alle har et felles ansvar for hverandre. Det betyr ikke at vi fritar folk for personlig ansvar - det betyr at vi utvider ansvarsbegrepet. Du har ansvar for deg selv, men også for din neste.

Vi vil ha frie lønnsforhandlinger mellom uavhengige lønnstaker- og næringslivsorganisasjoner. Vi går inn for uravstemning ved inngåelse av tariffavtaler, og vi mener at lokale forhandlinger skal være det normale på tariffområder der det er naturlig, ikke minst av hensyn til avtaler om bedre arbeidsmiljø og arbeidstid.

Vi vil ikke ha husforeninger og personlige avtaler med såkalte trynetillegg. Arbeidstakere skal ikke være kasteballer for markedskreftenes frie spill der prisen på arbeidskraft reguleres etter loven om tilbud og etterspørsel slik Carl I. Hagen og AKP ønsker. Alle med snev av fantasi kan tenke seg hva slags tilstander det ville bli i tider når arbeidsløsheten er høy og ytelsene til de arbeidsløse er lave, slik situasjonen nå er. Vi setter krav til partene i arbeidslivet at lønnsoppgjør skal virke utjavnende. Det er ikke noe godt samfunn å leve i der forskjellene mellom folk er store - der den enes brød er avhengig av den andres død. Det er her sosialismen - likhetsidealet - ligger. Folk skal gjøre sin samfunnsnyttige jobb enten det er som arbeider på golvet eller som direktør, eller forsker på universitetet for den saks skyld, men levekårene skal være noenlunde de samme. Helt like kan vilkårene aldri bli, og bør heller ikke bli det, for det må finnes en utfordring - noe å strekke seg etter.

Det er bra at SV ikke er prinsipielt imot en lønnslov, for jeg ser ikke bort fra at også SV i en gitt situasjon ville måtte ta i bruk en lønnslov for å hindre at en del folk kunne ta ut en uforholdsmessig stor lønnsøkning som ville øke forskjellene blant folk.

Og det er mitt budskap til dere som skal fortsette å drive partiet framover: -
Uten at partiet lærer seg å ta en del ubehagelige beslutninger og stå oppreist på
110 dem, vil vi aldri få den framgangen som gir oss makt til. å forme samfunnet slik
vi ønsker det skal være.

Det vil heller ikke gå an å drive Ole Brumm-politikk i vår form for et sosialistisk
samfunn. Også der vil det måtte være balanse mellom verdiskapningen og
115 utgiftene. Men den merverdien som skapes gjennom arbeid, må fordeles på en
slik måte at det kommer hele samfunnet til gode. Til det trengs det styring - ikke
bare av kapitalen, men også av rammene for lønnsnivået.

Også i dagens samfunn trengs det styring med eierinntektene, men blant dem er
120 aksjeutbyttet den minste inntekten. Aksjeutbyttet deles ut i prosent av aksjens
pålydende - ikke etter det aksjen er verd på ethvert tidspunkt. I de fleste tilfellene
vil det ikke overstige den inntekten man kan få som renter i bank.

De store spekulasjonsinntektene får man gjennom kjøp og salg av aksjer. Derfor
125 er vårt krav om avgift på annenhåndsomsetning av aksjer en mye større
inndragning av eierinntekter enn sterkere begrensning av aksjeinntekter er det.

Når nå verken arbeidstakere eller eiere kan ta ut av bedriftene så mye som det
kunne være rom for i den delen av næringslivet som går så det suser idag, er tiden
130 inne til å stille sterke miljøkrav. Det er nå smelteindustrien, treforedlingen og
andre bør stilles overfor kravet om opprensing av gamle synder så vel som
skikkelig omlegging av forurensende produksjon. Det er nå de har råd til det.

Vår form for sosialisme gir ikke rom for en enda større forbruksvekst. Vår form
135 for sosialisme betyr bedre fordeling av de verdiene som kan skapes, uten å sette
livsmiljøet i fare. Retten til ren jord, luft og vann må gå foran krav til økt
levestandard i form av flere forurensende biler, lystbåter og økt energiforbruk.

De eneste som har krav på standardforbedring er aleneforeldre, uføre og de på
140 små trygder. Og så må det føres en politikk som minsker behovet for sosialhjelp.
Folk må settes i stand til å leve av sine inntekter.

Den beste hjelpen til småbarnsfamiliene er lavere husleier - altså må renten ned.
Det samme må prisstigningen. Og det arbeider vi for, men vi godtar ikke at

arbeidsløshet skal være midlet som presser renter og priser nedover. Det er sosialdemokratiets fallitterklæring om det tolererer varig høy arbeidsledighet, slik det gjøres i EF.

150 Det ville være en tilpasning som ikke kan godtas, verken av oss eller APs medlemmer, for ikke å si velgerne. Det må føres en økonomisk politikk som skaper varige og trygge arbeidsplasser. Det må utformes en utdanningspolitikk som setter folk i stand til å fylle jobbene, og en kulturpolitikk som kan gi folk en meningsfull fritid. En slik politikk har SV utformet. Vi vil satse på
155 fellesløsninger når det gjelder kollektivtrafikk, og utbygging av institusjoner enten det gjelder kulturinstitusjoner, barnehager, helsestell eller skoler. Vi avviser private eliteskoler og sykehus fordi erfaringene fra de land som har dem er dårlige.

160 Det viser seg nemlig at private sykehus fører til en god behandling av dem som har penger til å betale for seg, mens behandlingen av dem som ikke har det, blir stadig dårligere. Det samme gjelder skoleverket. Disse to områdene, sykehusene og skoleverket, må etter vårt syn aldri gjøres til gjenstand for privatisering og uthenting av fortjeneste for folk med kapital som de ønsker å plassere i såkalt
165 framtidsrettet virksomhet.

Når vi har en slik holdning forplikter det oss til å arbeide for et stadig bedre offentlig helsevesen og en bedre skole.

170 Men dette betyr ikke at vi avviser enhver privat løsning. Det hører til vår kultur at vi tar et tak sammen, at vi slutter oss sammen og arbeider for et felles mål. Dugnad og samvirke har til alle tider vært nordmenns vis. Vi i SV bør derfor slutte med å være så dogmatiske når det gjelder barnehageutbygging. Vi bør kunne godta at foreldre slutter seg sammen og oppretter barnehager som
175 tilfredsstillor lovens krav og kommunenes planlegging.

Driften av disse barnehagene bør etter hvert overtas av det offentlige på samme måte som Sanitetskvinnenes sykehus rundt i landet har blitt det. I slike spørsmål må vi spørre oss selv - er dette et tiltak som fremmer fellesskapet og gir følelse av
180 samhörighet? Er dette et tiltak som bringer mennesker sammen for å løse felles oppgaver? Er svaret ja, bør vi godta tiltaket med glede.

Vi ser for oss et samfunn der folk har tid til å dra omsorg for hverandre - der

185 ensomhet er villet, ikke påtvunget. Et samfunn der det er bruk for alle, enten de er unge eller

gamle. Det er en visjon, men uten visjoner oppnår vi ingenting. Vi blir gående å stampe i dagens problemer og greier ikke å se framover mot et mål som det er
190 verdt å arbeide for.

Selv om de økonomiske betingelsene i dag ikke ligger til rette for å få innført seks timers normalarbeidsdag, vil vi ikke gi opp. For bare få år siden syntes 37,5 timers uke å være utopisk. I dag har vi det - ikke minst fordi SV har presset på
195 for å få lik arbeidstid mellom arbeidere og funksjonærer. Det ble et rettferdighetskrav som selv Høyre ikke klarte å stå imot.

Vi kan også ta en stor del av æren for at karensdagene ved sykdom ble opphevet. Uten SVs press på AP-regjeringen i slutten av 70-åra, hadde det ikke gått
200 igjennom. Dette er god sosialisme. Det var et rettferdighetskrav som til slutt ikke kunne overses lenger fordi funksjonærene aldri hadde hatt karensdager.

Dette er små skritt i riktig retning - i sosialistisk retning. De betyr utjamning og lik fordeling av levekår - de betyr rettferdighet. På samme måte har vi arbeidet
205 for rettferdighet for pensjonistene og har presset på for å bedre især minstepensjonistenes levekår.

Men jeg må si at jeg føler dette arbeidet vanskelig når pensjonistenes egne organisasjoner godtar tilbudet fra regjeringen til minstepensjonistene. Da har vi
210 for lite makt å stille opp bak våre krav til å kunne få til bevegelse i de andre partiene som kunne gi et flertall.

Et sosialistisk parti må alltid ta parti for dem som ikke har de store pressgruppene i ryggen. Vi må mer enn andre leve opp til Øverlands ord: Du
215 skal ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv! Vi må arbeide for rettferdighet også for dem som er kommet skjevt ut i livet. Vårt samfunn er et rettssamfunn der vilkårlige overgrep ikke skal forekomme. Folk skal bare fengsles etter lov og dom, men skal vi ha et sivilisert samfunn, må fengslene ha til oppgave å sette folk i stand til å gå tilbake til samfunnet etter å ha sont sin
220 straff. Vi må ha mot og kraft til å stå oppreist på kravet om human fangebehandling selv om det skulle koste oss noen stemmer.

225 Vårt likhetsideal og solidaritet må strekke seg lenger enn bare til våre egne. Det må også omfatte dem som prøver bygge seg en ny tilværelse i Norge - uansett hvilken hudfarge de måtte ha. De er mennesker som vi på godt og vondt. Noen skikker seg vel og er til nytte og glede for samfunnet. Andre finner seg ikke til rette. Men landets lover gjelder for oss alle. Vi må alle ta konsekvensene hvis vi forgår oss.

230 Vi må lære oss å leve i et flerkulturelt samfunn. Jeg er overbevist om at det kan bety en berikelse for oss alle. Som vi tror på likeverdighet mellom mann og kvinne, tror vi på likeverdighet mellom folk med forskjellig hudfarge og religion. Det forutsetter gjensidig respekt og toleranse, og det forutsetter respekt for
235 menneskerettighetene - ikke minst fra myndighetenes side.

Et sosialistisk parti har også som oppgave å arbeide for fred mellom folkene. Vi må bryte ned grenser som stenger for naturlig samkvem. Vi må lære hverandre å kjenne og bygge opp tillit til hverandre over landegrensene. Selv om det nå ser ut
240 til at supermaktene tar til vettet og får til nedrustningsavtaler og avspenning, må vi stadig være på vakt mot nye opprustningsplaner som kan legge hindringer i vegen for nedrustning, enten det gjelder atomvåpen eller konvensjonelle våpen.

Vi er sosialister og vi er stolt av det. Våre idealer skal vi holde høyt. Vi står for
245 demokrati - folkets medvirkning i beslutningsprosessen. Vi står for frihet - størst mulig frihet for den enkelte til å skape seg et meningsfullt liv, men under ansvar for at denne friheten ikke fører til ufrihet for andre. Vi står for rettferdig fordeling av goder og byrder.

250 Vi søker makt og innflytelse for å kunne gjennomføre det vi forplikter oss til gjennom våre arbeids- og prinsippprogram. Makten vi får gjennom tilslutning i valg, må aldri misbrukes. Den må brukes med varsomhet og menneskelighet. De krav vi stiller til andre partier for å samarbeide, må aldri være så fjernt fra dagens virkelighet at de ikke kan oppfylles. Men kravene må være i pakt med vårt
255 langsiktige mål. De skritt vi tar - selv om de kan synes små - må gå i riktig retning.

Partiet skal ikke være noen søndagsskole. Det skal snarere være hverdagsskole der arbeidet tas alvorlig og grundig. Det er min overbevisning at det bare er
260 gjennom hardt og grundig arbeid at vi vinner tillit. Vi skal ha friske, spenstige diskusjoner, men husk at det går an å være uenig om sak uten å bli personlige

uvenner!

265 I denne prosessen vil vi alle noen ganger være tapere og andre ganger vinnere.
Det er demokratiets vesen. Det oppstår også situasjoner der ledelsen er nødt til å
skjære igjennom og ta en avgjørelse.

270 Det er klart at enhver ledelse skal være gjenstand for kritikk - litt ros er heller ikke
av det vonde - men kritikken bør framføres i partiets organer før man springer
til massemedia med den. Det er også lurt å ringe og spørre hva som ligger bak et
oppslag i media før man går ut med massiv kritikk.

275 Jeg sier ikke at det er siste gangen jeg taler til et landsmøte i SV - jeg kan jo ennå
bli valgt som utsending, men det er siste gangen som parlamentarisk leder. Jeg
vil derfor takke dere alle for godt samarbeid gjennom 16 år - 12 år som
parlamentarisk leder. Jeg slutter fordi jeg selv ønsker å slutte. Det er en god
følelse.

280 Det er også en god følelse å slutte med et parti i vekst - et moderne sosialistisk
parti som tør tenke nye tanker og fri seg fra gamle dogmer som ikke lenger har
livets rett, men tør stå på egne bein i den virkeligheten vi lever i - uten å gi slipp
på visjonen om det samfunnet der alle yter etter evne og får etter behov - det
sosialistiske samfunnet.

285

Kilde

Upublisert manuskript, Arbeiderbevegelsens arkiv

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/yte-etter-evne-og-fa-etter-behov>

290

295

300